

גל שנתלש (חגיגה י"ט)

גליון 333

בסוף דף י"ח ע"ב ת"ר הנוטל ידיו, נתכוון ידיו טהורות, לא נתכוון ידיו טמאות וכו'. והתניא בין נתכוון בין לא נתכוון ידיו טהורות. אמר רב נחמן לא קשיא, כאן לחולין (י"ט ע"א) כאן למעשר. למעשר בעי כוונה, לחולין לא בעי כוונה. ומנא תימרא דחולין לא בעו כוונה, דתנן גל שנתלש וכו' ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין. קתני אדם דומיא דכלים, מה כלים דלא מכווני אף אדם דלא מכוין. וממאי דלמא ביושב ומצפה אימתי יתלש הגל עסקינן, וכלים דומיא דאדם, מה אדם דכר כוונה אף כלים דמכוין להו. וכי תימא ביושב ומצפה מאי למימרא, סלקא דעתך אמינא לגזור דלמא אתי למיטבל בחרדלית של גשמים א"נ נגזור ראשין אטו כיפין, קמ"ל דלא גזרינן.

ופירש"י חרדלית, ששוטפת ויורדת ממקום גבוה ויש בה מ' סאה, והטובל בה לא עלתה לו טבילה משום דמקום קטפרס הוא מקום זקוף יותר מדאי, ומ' סאה שבו אינן במקום אחד, ותנן הנצוק והקטפרס אינו חיבור. ואף אם אינו קטפרס נמי אין טובלין בו לפי שאין מי גשמים מטהרין דרך זחילתן עד שיהו נקוין דרך אשבורן וכו'.

מבואר ברש"י שיש שני חסרונות בחרדלית של גשמים, שהיות והוא קטפרס אין חיבור בין המים ונחשב שאין בו שיעור מ' סאה, ועוד דמי גשמים אינם מטהרין בזוחלין אלא באשבורן.

אבל גל שנתלש כן מטהר. ולכאור' הכוונה שנתלש מן הים. והנה לגבי ים יש מח' תנאים אי מטהר כמעין או כמקוה, וכמובא בתוס' (בד"ה נגזור) דלר' מאיר ים לא מהני בזוחלין. אבל לר' יוסי מהני. ולכאורה אם מבואר במשנה שגל שנתלש מן הים מטהר דהיינו זוחלין, ע"כ דהמשנה כר' יוסי דים נחשב כמעין.

אמנם יש מחלוקת נוספת האם במעיין בעינן מ' סאה לטהר את האדם. ברמב"ם (פ"ט מקואות ה"ח) פסק וז"ל מה בין מעיין למקוה, המקוה אינו מטהר אלא במ' סאה, והמעייין מטהר בכל שהוא. וכתב שם בכס"מ דלאו דוקא כל שהוא אלא במים שכל גופו עולה בהם בבת אחת. והביא דהר"י סובר דהא דמעייין מטהר בכל שהוא הוא דוקא לכלים אבל לא לאדם.

וכן כתב הרשב"א (תורת הבית שער ז' בית ז') דאין הפרש בין מקוה למים חיים שלא לטהר אדם בפחות מארבעים סאה. וכן נקטו רבינו תם ורבינו שמשון. והביא ר"ת ראייה מדתנן במקואות גל שנתלש וכו' מ' סאה אלמא מ' סאה בעינן. (וביאר שם דע"כ איירי בגל אפי' של מעיין, וגם אי איירי בשל ים ע"כ היינו כהמ"ד שים כמעייין, דאילו היה ים כמקוה א"כ הרי הווינו זוחלין, ומקוה אינו מטהר בזוחלין.)

וא"כ קשה לשיטת הרמב"ם דמעייין בכל שהוא וים כמעייין מדוע בעינן מ' סאה. ותירץ בט"ז (יו"ד סי' ר"א ס"ק ו') דאע"ג דא"צ מ' סאה במעיין אבל בעינן מים שכל גופו עולה בהם בבת אחת, ובאדם גדול צריך מ' סאה. והמשנה אורחא דמילתא דנקטה אבל אין הכי נמי דבאדם קטן די בפחות ממ' סאה.

אבל הש"ך (שם ס"ק כ') כתב דאע"ג דמעייין סגי לכלים טמאים בכל שהוא היינו במקום חיבור המעיין אבל הכא שנתלש הגל צריך מ' סאה, דכל שאינו מעיין ממש אינו מטהר בכל שהוא. ובסוף דבריו כתב דיש לו דין ים לטהר בזחילה, עכת"ד. וצ"ב מאי שנא, דמדוע הגל שנתלש נחשב כים וכמעייין כדי לטהר בזחילה ואעפ"כ אינו נחשב כמעייין ממש וכן צריך מ' סאה.

ובחידושי רבינו חיים הלוי על הרמב"ם (פ"ט מקואות) הביא את דברי הש"ך וכתב לבאר דחלוק דין כל שהוא שמטהר במעיין דבעינן לזה שיהא מחובר למעיין ולא בנתלש משא"כ לענין דין זחילה לעולם דינו כמעייין ואפילו שנתלש, דהדין כ"ש הוא דוקא בעצם המעיין, וגל שנתלש שכבר אינו מעיין אינו מטהר אלא במ' סאה משא"כ לענין זחילה לא בעינן עצם המעיין ורק דכיון דהמים באים ממעיין ודין מי מעיינות עליהן הרי הן מטהרין בזוחלין.

גל שנתלש כבר אינו מעיין כי הוא מנותק ממנו אבל המים שלו באו ממעיין. ולכן למרות שאינו מטהר בכל שהוא מטהר בזוחלין.

והנה בשערי ישר (שער ג' פרק כ"ז אות ב') כתב לחלק בין השיעור של מ' סאה במקוה לשיעור של מ' סאה דבעינן לטבילת אדם (לשיטה דבעינן מ' סאה לאדם גם במעיין), דמקוה חסרה כל שהוא הוא חסרון כח טהרה אבל במעיין כל שהוא מה דפסול לטבילת אדם אינו משום חסרון כח טהרה אלא שהוא דין בשיעור טבילה, דשיעור טבילה הוא אמה על אמה ברום ג' אמות, מים שכל גופו עולה בהם ולא פליג באדם לשער בכל אחד לפי גופו.

ולכן בגל שנתלש אע"פ דהוי קטפרס ואינו חיבור אבל בכל זאת נחשב למ' סאה כי במעיין א"צ אלא לשיעור טבילה והרי נכנס למ' סאה. להיות מקוה בעינן חפצא אחת של מ' סאה ואין צירוף במים כשהם קטפרס אבל לטבילת מעיין דלא בעינן מ' סאה לגוף המעיין אלא לגוף הטובל שפיר נחשב שטבל גופו במים של מעיין.

ולפי הבנה זו הגל הוא עדיין מעיין, ואפי' למ"ד דבעינן שיעור מ' סאה וכאן הרי המים הם קטפרס בכל זאת מהני היות והשיעור של מ' סאה במעיין שונה מהשיעור מ' סאה דבעינן לחפצא של המקוה.

הגר"ח בא לבאר מדוע בעינן בגל מ' סאה למ"ד שבמעיין א"צ במ' סאה. ועל זה תירץ דבנתלש כבר אינו מעצם המעיין ולכן צריך שיעור. ור' שמעון בא לבאר לפי המ"ד שלאדם צריך שיעור מ' סאה אפי' במעיין איך נחשב יש בו שיעור כשהם קטפרס.

והנה בשו"ת הריב"ש (סי' רצ"ב) כתב דהא דמקוה אינו מטהר בזוחלין ומעיין מטהר בזוחלין הוא משום דמקוה הא צריכה שיעור מ' סאה, וכיון דזוחלין אינם מתברין ליכא צירוף מ' סאה במקום אחד אבל מעיין שפיר מטהר בזוחלין כיון דא"צ שיעור, דמעיין מטהר בכ"ש. ואע"פ שאין להמים תורת חיבור כשהן נזחלין מ"מ כל משהו שבו מטהר (מובא בקהלות יעקב טהרות סי' נ"א).

בפשטות לומדים שיש שני דינים במקוה, שצריך מ' סאה, ועוד דין שאינו מטהר בזוחלין. אבל הריב"ש תלה דין אחד במשנהו, דהא דמקוה אינו מטהר בזוחלין הוא בגלל שצריך מ' סאה.

ולפי"ז קשה איך יתכן שגל שנתלש צריך שיעור מ' סאה ובכל זאת דינו כמעיין שמטהר בזוחלין, הרי זה תרתי דסתרי לפי הריב"ש.

ולפי הט"ז לא קשה כי באמת אין צורך בשיעור מ' סאה אלא רק בעינן מים שכל גופו עולה בהם אבל לפי הש"ך דבעינן מ' סאה איך מטהר בזוחלין. והגר"ח שנקט דלא הוי מעצם המעיין ולכן בעינן מ' סאה ובכל זאת מטהר בזוחלין מדהוו מים שבאו מן המעיין בהכרח למד דלא כהריב"ש, והדין של מ' סאה והדין של זוחלין אינם תלויים זה בזה. אבל לפי ר' שמעון הכל מיושב כי אמנם המעיין צריך מ' סאה אבל אין זה כדין מ' סאה של מקוה והוי שיעור במעשה הטבילה מצד הגברא ולא בחפצא של המעיין ולכן מהני גם בזוחלין. עי' בשערי ישר, וכן בספר הערות בסוגיין.

והנה במאירי בסוגיין כתב דיש שואלין גל שנתלש למה אנו מצריכין בו מ' סאה הואיל וראשו אחד מחובר לים והרי בגממיות נקב כשפופרת הנאד מחברם. ואינה שאלה שהרי מ"מ אין גופו עולה בהם בפחות ממ' סאה וכו'.

הרי שנקט כדברי הט"ז שא"צ בשיעור מ' סאה בעצם אלא דלמעשה צריך כמות של מים שכל גופו עולה בהם. אבל באמת המאירי הקשה אחרת, שכתב דהגל הרי מחובר לים ולכן דינו כחלק מן הים ובים יש הרבה יותר ממ' סאה. ומשמע מדבריו שאם ניתק לגמרי מהים פשיטא דבעינן שיעור מ' סאה.

וכן חזינן מהמשך דבריו שהביא שיש שואלין אחר שהים כמקוה היאך מטהרים דרך זחילה. ותירץ דאין זה זחילה שכן דרך הים להתנועע בעצמה והואיל וגבול שם לים חל כל יעברנהו אין זה נקרא זחילה.

הרי דקאי המאירי למ"ד שים כמקוה וצריך שלא יהיו זוחלין ויהיה בו שיעור מ' סאה. ולכן הקשה דהיות והוא מחובר לים הרי שיש בו מ' סאה מחמת הים, ותירץ שצריך מים שכל גופו עולה בהם. אבל אין הוא שואל כשאלת הראשונים דהיות והוו זוחלין ומטהר כמעיין למה בעינן מ' סאה